

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXX. - Štev. 8

T R S T - 12. maja 1978

200 lir

**Izzivanju teroristov
je treba odgovoriti
z okrepitvijo
demokratskih sil,
z obnovo države
ob sodelovanju širokih
ljudskih množic**

ANTONINO CUFFARO
sekretar deželnega komiteja KPI
Furlanije-Juljske krajine

ALDO MORO JE MRTEV UMORILA GA JE ZLOČINSKA TOLPA

Poziv KPI k enotnosti v boju za obrambo antifašistične republike in njenih ustanov

Poslanec Aldo Moro je mrtev. Umorila ga je zločinska tolpa, ki ga je ugrabila pred 55 dnevi. Ta vest je v torek 9. t.m. pretresla vso demokratično javnost. Tako kot na dan ugrabitve so množice po vsej državi izpričale svoje ogorčenje in ponovno potrdile, da ne bodo klonile pred teroristi. Enotna sindikalna federacija je proglasila splošno stavko. Že nekaj ur po objavi tragične vesti, so bile po vsej državi protestne manifestacije.

Vodstvo KPI se je takoj po objavi tragične vesti sestalo ter sprejelo resolucijo, ki jo spodaj objavljamo. Generalni sekretar partije tov. Berlinguer je med drugim poudaril, da je "padel velik demokratični voditelj, ki ga je umorila tolpa zločincev. Italija je tako izgubila enega izmed najvidnejših državnikov. Komunisti smo bili dolgo let lojalni nasprotniki njegove politike, vendar priznavamo, da je bil Moro politik, ki je znal stopati po poti zблиževanja z delavskim gibanjem in je tako bil sooblikovalec vladne večine, ki naj bo kos sedanji krizi".

Resolucija vsedravnega vodstva KPI se glasi:

"Umor Alda Mora je strašen zločin. Tisti, ki so ga izvršili, so pokazali vso svojo nečlovečnost in zverinstvo. To so sovražniki omikanega sožitja, sovražniki italijanskega ljudstva, demokracije in republike.

Komunisti klanjajo svoje zastave v spomin Alda Mora in izražajo ganljivo sožalje družini in krščansko demokratski stranki.

V tem dramatičnem trenutku naj delavci, ljudske množice in stranke utrdijo enotnost v obrambi republike in njenih ustanov. Enotna mobilizacija delavskega razreda in vseh demokratičnih sil, je odgovor, ki ga je treba dati tistim, ki napadajo antifašistično republiko, skušajo Italijo odvrniti od pridobitev ter jo pahnuti v zmedo in pustolovščino.

Z umorom petih članov spremstva v ulici Fano, z ugrabitvijo in sedaj še z umorom poslanca Alda Mora so teroristi privedli svoje akcije v skrajnost.

(Nadaljevanje na zadnji strani)

Konferenca o etničnih-jezikovnih skupnostih v videmski pokrajini

5. in 6. t. m. je bila v Vidmu konferenca o etničnih-jezikovnih skupnostih Furlanije, Beneške Slovenije, Rezije in Kanalske doline. Konferenco je priredila videmska pokrajinska uprava a pobuda zanjo je že pred mnogimi leti prišla iz prizadete baze in je bila deležna podpore naprednih političnih sil. Priznani strokovnjaki so razpravljali o obstoječi problematiki in nakazali smernice za rešitev odprtih vprašanj in za odpravo ovir pri osveščanju in nadaljnjem razvoju narodnostnih skupnosti.

Že dejstvo samo, da je konferenca bila, je zelo pomembno in pozitivno; je dokaz, da so padli pridržki, ki so bili sicer neutemeljeni, a vendar do nedavnega močno zakoreninjeni v konservativnih krogih. To je še posebej pomembno za slovensko narodnostno skupnost, ki živi v Beneški Sloveniji, Reziji in Kanalski dolini.

Skoraj vsi izvedenci, ki so govorili, so bili v svojih ugotovitvah enotni zlasti v

tem, da slovenske narodnostne skupnosti v videmski pokrajini ni mogoče ločevati od ostalih Slovencev. Podčrtano je bilo tudi, da se z dokončno ureditvijo državnih meja, to je s podpisom osimskih sporazumov in v duhu prijateljstva ter sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo odpirajo tudi Slovincem v videmski pokrajini nove perspektive.

Vendar pa bi bilo naivno meniti, da se bodo stvari v videmski pokrajini, sedaj, ko je konferenca mimo, mahoma spremenile in da se bodo narodnostne skupnosti — v prvi vrsti slovenska narodnostna skupnost — neovirano in vsestransko razvijale; mirne duše pa lahko priznamo, da je bil z videmsko konferenco storjen korak naprej, kar lahko pomeni začetek novega in ugodnejšega obdobja. Seveda bodo morali temu koraku slediti še drugi, v prvi vrsti državni zakon o celoviti zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v deželi Furlanije-Juljski krajini. Ob vsem tem pa je neobhodno potrebna dobra politična volja vseh odločujočih dejavnikov.

PRVOMAJSKE MANIFESTACIJE

Letošnje prvomajske manifestacije so se odvijale v znamenju boja proti terorizmu in prevratništvu ter v znamenju trdne enotnosti demokratičnih sil. Na vseh manifestacijah v naši deželi je prišla do konkretnega izraza tudi največja enotnost med Slovenci in Italijani, ki je bila prekaljena v težkem boju proti fašizmu (Na sliki: pogled na udeležence shoda na Goldonijemem trgu v Trstu)

Partizansko slavlje v Bazovici

Prvomajsko slavlje, ki ga je priredil Tržaški partizanski pevski zbor v Bazovici, je uspelo, čeprav je bilo vreme vse prej kot ugodno. Prostor, kjer so potekale prireditve, je bil pretesen, da bi sprejel vse, ki so želeli prisostvovati. Velika množica demokratov je skupaj z bivšimi partizanskimi borci in aktivisti ponovno izpričala svojo neomajno zvestobo svetlim izročilam protifašističnega in narodno osvobodilnega boja in hkrati potrdila svoje hotenje, da čuva pridobitve tega boja ter da odločno zavrača provokacije in terorizem.

Prireditve so se začele že v soboto, 29. aprila zvečer s shodom napredne mladine, na katerem so predstavniki komunistične mladine, socialistične mladine, mladinskega odbora Slovenske kulturno gospodarske zveze in mladinske komisije Slovenske skupnosti sprejeli resolucijo, ki jo v celoti objavljamo na drugem mestu.

Nedeljska prireditev je bila sicer neko-

liko okrnjena zaradi dežja a je vseeno privabila številne obiskovalce, na praznik 1. maja pa se je število obiskovalcev pomnožilo, čeprav tudi ta dan ni bilo vreme ugodno. Ta dan je Tržaški partizanski pevski zbor razvil svoj prapor. Na slovesnosti so govorili: podpredsednik pokrajinskega odbora partizanske zveze ANPI - VZPI tov. Dušan Lovriha, predstavnik deželnega odbora ANPI - VZPI Bruno Lepre in podpredsednik Zveze združenj borcev NOV Slovenije Stane Repar. Tov. Lovriha je po orisu sedanje politične stvarnosti v Italiji poudaril, da samo smotrna in enotna politika na socialnem in gospodarskem področju more odpraviti obstoječo gospodarsko in politično krizo, ki tare državo. Tov. Lepre je med drugim podčrtal, da bo terorizem mogoče odpraviti samo z doslednim izvajanjem določil republiške ustave. Tovariš Repar pa je obširno govoril o pomenu osimskih sporazumov in o sodelovanju med Italijo in Jugoslavijo.

RESOLUCIJA MLADIH

"Ko praznujemo 1. maj, se spominjamo boja naših narodov, ki so strli fašistične okove, toda letošnji 1. maj poteka v znamenju enotnega boja proti terorizmu in silam prevratništva, ki ogražajo demokratični sistem. Kritično stanje, ki vlada v Italiji po ugrabitvi poslanca Mora in po pokolu njegove oborožene straže, je pripomoglo k večji strnjenosti med demokratičnimi silami v Italiji, saj so si vse stranke ustavnega loka edine v obsodbi kriminala, ki pesti državo. Vsaka privolitev v pogajanja bi nedvomno pomenila kapitulacijo države pred teroristi, ki hočejo razrušiti demokratično ureditev republike rojene iz osvobodilnega boja. Ta demokratična ureditev predstavlja kljub svojim pomanjkljivostim dragoceno in nepogrešljivo vrednoto. Ohranitev in razvoj demokracije sta namreč osnovna pogoja za slovensko narodnostno skupnost, za tiste narodnostne pravice, ki so ji zajamčene z republiško ustavo, katere letos poteka 30. obletnica. Zato zahtevamo, da se na osnovi ustavnih določil zagotovi Slovencem v Italiji globalna zaščita. Osimski sporazumi, ki odpirajo novo zgodovinsko obdobje, terjajo od slovenske in italijanske mladine odločilen dejavnik v boju za mirljubno sožitje med narodi in za stvarno premostitev nesoglasij iz preteklosti. Zato pozivamo vso demokratično slovensko in italijansko mladino, naj okrepi borbena enotnost, ki se je rodila in prekalila v skupnem nas tapanju proti fašizmu za demokracijo teh zadnjih let"

RESOLUCIJA OBČINSKEGA SVETA V DOLINI

ZA CELOVITO ZAŠČITO SLOVENCEV V ITALIJI

Občinski svet v Dolini je na svoji redni seji, ki je bila dne 28. aprila, soglasno odobril resolucijo o celoviti zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v deželi Furlaniji - Julijski krajini. V resoluciji, ki jo bodo poslali predsedniku vlade, predsednikoma senata in poslanske zbornice, načelnikom parlamentarnih skupin demokratičnih strank in vsedravnici zvezi občin in gorskih skupnosti, je med drugim rečeno, da "občinski svet občine Dolina, upoštevajoč težave, s katerimi se posebno v teh dneh spoprijemajo demokratične sile in ljudstvo v Italiji, ponovno potrjuje svojo predanost demokraciji in duhu republiške ustave".

"V duhu republiške ustave, osimskih sporazumov ter prijateljstva med narodi Jugoslavije in italijanskim narodom, moramo čimprej urediti celovito zaščito za slovensko narodnostno skupnost v vseh treh pokrajina dežele Furlanije - Julijske krajine".

Resolucije se zaključuje tako:

"S pospešenim postopkom se bomo lahko le delno oddolžili za večdesetletno zamudo - v videmski pokrajini dosegamo celo rekord 112-letne zamude - in tako izpričali plemenita čustva italijanskega ljudstva, ki jih je fašizem hudo prizadejal tudi z zatiranjem Slovencev v teh krajih".

Problem slovenskega trgovskega zavoda v Gorici

Goriška pokrajinska uprava je na zahtevo goriških Slovencev naslovila pristojnim vladnim oblastem prošnjo, naj bi obstoječo strokovno trgovsko šolo s slovenskim učnim jezikom v Gorici spremenili v državni trgovski zavod. Od tedaj je preteklo že mnogo časa.

Ker je problem običal na mrtvi točki sta se zanj začela zanimati tudi senatorja Jelka Gerbčeva in Silvano Bacicchi. Že pred mnogimi meseci sta naslovila ministru za javno šolstvo posebno vlogo, v kateri sta vprašala pojasnila, zakaj je problem običal na mrtvi točki in zakaj ni pokrajinska uprava v Gorici prejela nobenega odgovora.

Na vlogo naših senatorjev je minister za javno šolstvo odgovoril šele pred nekaj tedni. Priznal je, da je potreba po državnem strokovnem trgovskem zavodu s slovenskim učnim jezikom v Gorici utemeljena in da bi jo morali skrbno proučiti, dodal pa je, da ker bi predlagana sprememba šole konkretno pomenila ustanovitev nove šolske ustanove, bi morali zadevo vključiti v kontekst osimskih sporazumov in da bi se o njej moralo izreči tudi predsedstvo ministrskega sveta sporazumno z ministrom za zunanje zadeve.

Povsem naravno je, da se s takim odgovorom ni mogoče zadovoljiti, saj gre za zadevo, ki spada v pristojnost Italije in ni v nobenem pogledu vezana na določila osimskih sporazumov.

Italijanska država je dolžna, da rešuje odprta vprašanja italijanskih državljanov slovenske narodnosti. To narekujejo tudi ustavna določila.

Zavedni krajanj Škednja, Kolonkovca in od Sv. Ane so v nedeljo, 30. aprila počastili spomin svojih dragih, ki so padli v osvobodilnem boju. Spominska slovesnost je bila ob začasnem obeležju pred tržaškim mestnim pokopališčem. Kot je znano se odbor za postavitev spomenika padlim v NOB iz nekdanjega četrtega okraja že vrsto let prizadeva, da bi postavili dostojen spomenik, toda pristojna oblast nima posluha za to, ba di dala ustrezno dovoljenje.

Deželni aktiv komunistov Poudarjena potreba po enotnosti

Prejšnjo soboto je bil v tržaškem Auditoriju deželni aktiv KPI. Na samem začetku je govoril Mario Colli, načelnik svetovalske skupine KPI v deželni svet, osrednji referat pa je imel sekretar deželnega komiteja KPI poslanec Antonio Cuffaro. V njem je nakazal smernice partije v bližnji volilni kampanji. Med drugim je naglasil, da bo volilna kampanja neizogibno vezana na težak položaj, v katerem se nahaja italijanska družba ter podčrtal potrebo po mobilizaciji vseh članov partije. Zatem je dejal: "To naj bo prvi odgovor na napad na državne ustanove. Odločno je treba nasprotovati slehernemu popuščanju pred terorizmom, kajti popuščanje bi pomenilo poraz demokratičnih sil". Zatem je tov. Cuffaro govoril o enotnosti demokratičnih sil, ki je danes še bolj kot v preteklosti nujno potrebna.

V nadaljevanju svojega govora je tov. Cuffaro kritiziral deželno vodstvo krščansko demokratske stranke, ki še

NATEČAJ RAI

RAI - Italijanska radiotelevizija razpisuje natečaj za namestitev dveh slovenskih programistov za radio in televizijo (zadolžena bosta za načrtovanje, organiziranje, realizacijo in oddajanje radijskih in televizijskih programov). Delovno mesto bosta prevzela na deželni sedeži RAI v Trstu. Natačaj spada v okvir priprav na oddaje tretjega televizijskega omrežja. Med pogoji za natečaj sta znanje slovenskega jezika in visokošolska diploma. Izpitni program je na razpolago interesentom na sedežu RAI v Trstu (ul. Fabio Severo 7). Prošnjo je treba predložiti do 15. t.m.

vedno nadaljuje po stari poti in ne upošteva dejstva, da se je politično stanje v državi spremenilo in da je danes KPI stranka vladne večine.

Na deželni aktivu je govoril tudi poslanec Gian Carlo Pajetta. Na samem začetku svojega govora je podčrtal, da bodo bližnje volitve zelo pomembne, saj bodo prve volitve v novem položaju, ko je KPI v vladni večini, podčrtal pa je tudi potrebo po jasnih programih. V nadaljevanju svojega govora se je tov. Pajetta del časa zadržal ob vprašanjih, ki so v zvezi z obnovo od potresa opustošenih področij. Tudi Pajetta je kritiziral deželno vodstvo krščansko demokratske stranke, ki vztraja na svojih anahronističnih stališčih, nato pa je krepko podčrtal potrebo po najširši enotnosti demokratičnih sil in delavskega gibanja.

Na aktivu so govorili tudi predstavniki federacij KPI, ki so objasnili specifične probleme področij, na katerih delujejo.

Pavel Petricig: Osnove in kulturni smotri slovenskega izobraževanja v Beneški Sloveniji

Zapletenost današnjega razglabljanja o vprašanju slovenskega izobraževanja na slovenskem naseljenem prostoru v videmski pokrajini je treba pripisati faktorjem, ki so izven kulturne stvarnosti naše skupnosti, faktorjem, ki so tuji in nasprotni določilom ustave, ki narekuje zaščito jezikovnih manjšin; ti faktorji imajo svoj izbor v političnih izbirah italijanske države in v posledicah njenega stoletnega načrta po kulturni, jezikovni in narodnostni asimilaciji Slovencev.

Zdi se, da se teži še dandanes ob razpravljanju o tem vprašanju k uveljavljanju neke miselne sheme, po kateri naj bi ozka struga Idrijce, kot upravna meja med videmsko in goriško pokrajino na področju med občinama Prapотно in Dolenje, mogla dejansko ločiti s pravnega stališča, v zavesti in v etnični ter jezikovni pripadnosti Slovence, ki živijo na enem bregu, od tistih, ki živijo na drugem.

Ko razpravljamo o vprašanju slovenskega izobraževanja, se nam zdi bistveno upoštevati, kako močno ta miselna shema pogojuje pozitiven razvoj razprave, če smo pač priča poskusom znanstvenih izvajanj, ki naj opravičujejo politične smernice o ločitvi Slovencev videmske pokrajine od tistih iz Gorice in Trsta. Takim smernicam je treba dodati še stališča, ki se pojavljajo in vztrajajo na tem, da je treba razlikovati med tistimi, ki živijo v sami videmski pokrajini, glede na narečje, ki ga uporabljajo.

Politična gledanja videmskih funkcionarjev težijo pogosto k poudarjanju naslednjih ementov.

a) Kulturna različnost Slovencev, ki živijo v deželi (na eni strani Videm, na drugi strani Gorica in Trst).

b) Kulturna različnost med Slovenci v videmski pokrajini, ki jih obravnavajo po ozkih zemljepisnih okoliših.

c) Različne stopnje etnične zavesti, ki naj bi bila nizka za Slovence v videmski pokrajini in visoka za ostale.

d) Posebnost prebivalstva, ki na tem ozemlju sprejema osveščenost.

Očitno je torej na razpolago obilna snov za izhodišče učinkovite razprave, ki naj pripelje do sinteze dveh za nas bistvenih stališč, ki naj služita točni nastavitvi vprašanja slovenskega izobraževanja v videmski pokrajini:

a) **ustavna enakost** vseh italijanskih državljanov,

b) svoboda kot predpostavka osebnih izbir tako posameznikov kot skupnosti.

VPRAŠANJE OPREDELITEV

Pri razčlenjevanju jezikovnih stvarnosti znotraj neke upravopolitične enote, ne moremo mimo uporabe nekaterih oprede-

litvenih izrazov — ob upoštevanju dejstva, da vsaka opredelitev pomeni tudi omejitev — oziroma moramo določiti dogovor, ki bo sprejemljiv ali vsaj razumljiv. Obstaja vrsta označb za te različne jezikovne stvarnosti, ki jih ustava opredeljuje kot jezikovne manjšine.

Dandanes obstajajo skupine, posamezniki, pravniki itd., ki nekaterim označbam zoperstavljajo druge in ustvarjajo precej negotov sistem izrazoslova, ker ni vsesplošno veljaven.

Slovenska manjšina v deželi Furlaniji-Juljski krajini se sklicuje na dejstvo, da je slovensko ljudstvo narod in zato zahteva zase označbo narodna manjšina tako kot je splošno priznana označba narodna skupnost za Italijane v Istri, kajti očitno je, da so tudi Italijani pripadniki nekega naroda.

S formalnega stališča — ustava namreč omenja le jezikovne manjšine (jasno pa je, da se nanaša na manjšine, katerih jezik je v rabi tudi preko meja) — vprašanje nima velike važnosti; vsekakor pa je sklicevanje na narod vsebinske važnosti, ker predpostavlja kulturno pretakanje med manjšino in narodom. Vsekakor se kaj radi pridružujemo priznanju, da je jezikoslovná opredelitev manjšin in tudi jezikovnim zanimivá s političnega in raziskovalnega stališča, ne pa s stališča smernic izvajanja ustavnih pravic.

Samo po sebi je umevno, da mislimo vsekakor sprejeti v razpravi kakršnokoli označbo želi kdo uporabiti za slovensko narodnostno skupnost v deželi Furlaniji-Juljski krajini pod pogojem, da uporablja za vse Slovence isto označbo in da priznava njihovo popolno enakost s pravnega stališča.

Za nadaljnjo razpravo bo treba nekatere postavke poglobiti, kajti zdi se, da stališča nekaterih važnih dejavnikov pogostokrat ne odgovarjajo vedno tem našim tezam bodisi zaradi predsodkov kot zaradi nepoznavanja razmer.

ZGODOVINSKI IZVOR ENOTNOSTI SLOVENCEV

Poskus, ki usmerja napor, da bi razlikovali slovensko narodnostno skupnost v deželi Furlaniji-Juljski krajini, išče opore v zgodovini, t.j. v vzvodu, katerega objektivnost je treba v vsakem primeru in trenutku preverjati, kadar hoče zagovarjati aprioristično izoblikovane politične teze.

Sklicevanje na različnost zgodovinskega razvoja Slovencev v današnji deželi Furlaniji-Juljski krajini ne upošteva dejstva, da zgodovino izoblikujejo ljudje s svojo politično dejavnostjo in

mora vsaj spomniti na skupni zgodovinski razvoj enega dela ozemlja, ki ga trenutno obravnavamo, z ostalo Slovenijo do leta 1918 (Trst, Gorica in Kanalska dolina).

Treba je torej opozoriti na nenormalnost stanja — glede na stališča o različnem zgodovinskem razvoju Slovencev v videmski pokrajini v odnosu do tistih iz Gorice in Trsta — v Kanalski dolini, katere zgodovinski razvoj pa je enak razvoju Goriške in Tržaškega in razvoju v videmski pokrajini.

Nekatera stališča pa se nanašajo na poskuse, ki težijo za tem, da bi razvrednotili zgodovinsko povezanost Beneške Slovenije s Slovenijo in z Goriško.

Prvo, kar moramo upoštevati, je dejstvo, da do beneške zasedbe Furlanije torej pod oglejskim patriarhatom, ni obstajala nobena politična meja med Beneško in Brdi. Nasprotno, gotovo ni obstajala popolna ekonomska, socialna in kulturna povezava, kar dokazujejo prvotni zapiski slovenskega slovstva, ki so prav iz Černjeve in iz Stare gore, ki se nahajajo na skrajnem zapadnem delu slovenskega etničnega prostora.

Glede na razpoložljive podatke lahko trdimo, da je ta povezava obstajala brez premora kljub močnim oviram, ki jih predstavljala politična avstrijsko-beneška meja, in se je naslanjala na os Čedad-Skofja Loka. Ne manjkajo niti izsledki pričevanja o tej posebni obliki mirnega sožitja na področju trgovine, o dolgi potovanjih Benečanov do Madžarske, Češke, Rusije in drugam. Kar danes imenujemo učinek odprte meje, se je torej očitno pokazalo v pozitivni in konstruktivni obliki tako na področju gospodarstva kot na področju kulture in predsem v okviru življenja skupnosti, katerem se živo uveljavljavi upravna avtonomija in avtonomija v sodstvu skupaj s popolno jezikovno svobodo.

Omenimo naj tudi zgodovinsko obdobje podrejenosti Avstro-Ogrski od leta 1815 do 1866 t.j. celih petdeset let. Z gospodarskega stališča je ta meja bila seveda precej donosna, če posmislimo, da je dejansko odpirala vrata tako potem, ko so vodile proti severovzhodu, kot tistim, ki so vodile na jug.

Tako ni torej nikoli prišlo do dejanske in resnične kulturne ločitve:

a) kajti prej ni bilo nikoli javnih šol razen verskega pouka, ki pa se je odvijalo v Nadiških dolinah ves v slovenščini;

b) ker je bilo skoraj vse slovenstvo Beneške Slovenije v slovenskem jeziku oz. vsaj v narečni obliki.

Iz tega obdobja se navadno poudarja nasprotovanje Avstro-ogrski in sodelo-

vanje v narodnem gibanju leta 1848. V tem gibanju so dejansko prebivalci Beneške Slovenije sodelovali kot Slovenci, saj so našli moralno in politično vodstvo v slovenske duhovščini, ki je znana po svoji zvestobi slovenski kulturi.

Za prvi temeljiti poskus drugačne kulturne izpovedi bi lahko smatrali šolske ustanove v italijanskem jeziku, ki jih je ustanovila Avstrija in ojačila Italija. Upoštevatil pa je treba vsekakor dejstvo, da je šola v italijanskem jeziku obstajala vzporedno s slovenskim verskim poukom, ki pa je veliko bolj zalegel, ker je mogel opismenjevati široki krog prebivalstva.

Zadali smo si nalogo, da pripravimo poročilo brez prepogostih sklicevanj na različne vire; zato vabimo bralca, da si prebere opis italijanskih šol prejšnjega stoletja v delih Ivana Trinka.

Nasprotno pa je treba povedati, da je v obdobju od 1866. leta do 1915. leta politična meja postala relativno toga; še vedno pa je dopuščala, z gospodarskega vidika, ustaljeno zamenjavo in značilno trgovsko gospodarstvo tudi s pomočjo tihotapstva, o čemer poročajo furlanski časopisi. Nedotaknjen je tudi ostal romarski niz božjih poti, ki so povezovale Sveto goro na Goriškem s Staro goro v Beneški Sloveniji in s Svetimi Višarji v Kanalski dolini, kar je zelo verjetno imelo precejšnje učinke s kulturnega vidika.

Diametralno nasprotno značilnosti iz tega obdobja so:

a) Politična izbira italijanske države, da kot posledica idej Risorgimenta, raznarodi Slovence.

b) Razcvet slovenskega slovstva, ki doseže svoj vrhunec v Ivanu Trinku — Zamejskemu iz Trčmuna.

Na nekoliko nižji ravni opazimo še dve nasprotni značilnosti:

a) Prvi rezultati opismenjevanja v italijanščini in izučitev krajevnega italijanskega učiteljstva ter kot posledice izrabljanje uradnega ugleda.

b) Nezadržno povečanje in razširjanje slovenske tiskane besede, od katekizmov do znanih koledarjev Družbe svetega Mohorja iz Celovca.

Če vse to upoštevamo, potem je razlikovanje Slovencev videmske pokrajine (kaj šele tistih iz Kanalske doline!) od tistih iz Gorice in Trsta precej samosvoje, kajti je le posledica pojava, odvisnega od italijanskih političnih izbir in od praktičnih izvajanj le-teh.

Naslednji težki in zapleteni zgodovinski dogodki, od 1918. leta do 1943. in kasnejših let, so last vseh Slovencev, ki živijo v deželi, z razširitvijo na istrsko ozemlje in tudi na notranjost med obema vojnama in na vse slovensko ozemlje med italijansko vojaško zasedbo ter z različnimi dogodki od 1945. do 1947. leta, nato od 1947. do 1954. in končno od 1954. do danes.

S tem kratkim zapisom, ki vsebuje nekaj točk bolj za osvežitev spomina kot za analizo, smo hoteli zastaviti z nekoliko manj nekritičnimi okvirji vprašanje zgodovinskih razlik med Slovenci dežele Furlanije-Juljske krajine, med katerimi obstaja, to je sedaj očitno, obsežna zgodovinsko-politična povezavnost.

Če si problem ogledamo še z drugačnega zornega kota, je manjkalo — to je res — neko mestno središče, v katerem bi

našle svoje mesto gospodarske, socialne in kulturne ustanove, skupne vsem Slovincem, ki sedaj živijo v Italiji. Odločujoči učinek tega dejstva je bilo utrjevanje tistih značilnosti različne vsebine, ki pa jih nikakor ne smemo upoštevati v negativnem smislu, temveč pozitivno in konstruktivno.

Tudi sedaj obstajajo, in niso še vsi izrabljeni, zanimivi pojavi kulturne povezave Slovencev v deželi in je vsekakor zelo zanimivo nakazovati, kot politično perspektivo, popolno kulturno enakost slovenske narodnostne skupnosti zaradi vidne vloge, ki bi jo Slovenci videmske pokrajine lahko odigrali v okviru deželne enotnosti.

JEZIKOVNE OSNOVE

Iz izjav v tisku in iz dokumentov, ki imajo precejšnje politično težo (zaradi vpliva, ki ga lahko imajo na zakonske izbire, ki bodo sledile priznanju prisotnosti Slovencev v videmski pokrajini) kaže, da hočejo nekateri uveljaviti še eno razlikovanje med Slovenci dežele Furlanije-Juljske krajine in ga kasneje prenesti tudi v okvir same videmske pokrajine: jezikovno razlikovanje.

To razčlenjevanje — pravijo — v nasprotju z zgodovinsko razlago kaže dejansko stanje slovenske jezikovne skupnosti, stanje, ki naj bi se ga dalo dokazati, ki naj bi bilo neoporečno, objektivno.

Ponovno je tok reke Idrijce tisti, ki ga označujejo kot resnično in pravo jezikovno mejo: na oni strani obstaja slovenska govornica, na tej strani neka različna slovenščina, nekakšen mini-Tilment, ki naj služi trditvi, da je na drugi strani slovenščina, slovenski jezik in da so na tej strani številna narečja, oziroma govornice, stare, arhaične, nedoločene in nepoznavnih značilnosti.

Po znanstvenih podatkih, takih, ki jih izdelajo raziskovalci, ta meja ne obstaja!

Moramo precej daleč stran, da lahko najdemo pravo in resnično mejo med dvema različnima slovenskima narečnima osnovama. Tako mejo najdemo prav gotovo med Rezijo in Kanalsko dolino: na tej strani tiste meje do Krasa in še naprej imamo slovenska zapadna narečja (primorska osnova); navzgor preko avstrijske meje imamo slovenska severna narečja (koroška osnova).

Znotraj primorske osnove, ki se razširja od Beneške Slovenije do Brd, nato čez Kras proti Postojni, s skupnimi jezikovnimi značilnostmi, ki jih katerikoli drugi Slovenec zazna (spirant "y", posebnosti diftongov itd.) najdemo vrste narečij, ki se postopoma spreminjajo glede na okoliše od Krasa do Rezije. Podobnejša so si seveda bližnja narečja iste osnove; večjo posebnost kažejo tista, ki so si bolj daleč. Ob domnevni meji na reki Idrijci je razlika komaj zaznavna in gre od Dreke in Srednjega proti gričevju Prapotna in Brd.

Končno pa trditev s stališča narečne analize, da obstajajo razlike, ne more biti nekaj, kar lahko uporabimo v namen političnega razlikovanja; slovensko narečno govorico Beneške Slovenije namreč lahko mirno smatramo toliko sorodno slovenskemu jeziku kolikor tržaško slovensko narečno govorico.

Toda — pravijo — obstaja razlika, ker na področju Gorice in Trsta govorijo slovenski jezik. Vsekakor ne smemo pozabiti, da so tudi v Beneški Sloveniji številni ljudje, ki nekako obvladajo slovenski jezik pismeno in ustno, ker so obiskovali šole izven videmske pokrajine, ali tečaje, seminarje in univerzo.

Nič pa nas ne stane izjaviti, ob dejstvu, da je nemogoče ločiti slednjih od bolj "jezikoslovnih" Tržčanov in Goričanov, da je znanje slovenskega knjižnega jezika v videmski pokrajini očitno manjše od tistega v drugih pokrajinah; dodamo, da

V Križu so kot običajno slovesno proslavili 1. maj. V soboto 29. aprila zvečer je prosvetno društvo Vesna priredilo kulturni večer, na katerem so nastopili: moški pevski zbor Tabor z Opčin, vaška godba na pihala, baletna skupina društva Mladina in recitatorji. Na sam praznik 1. maja dopoldne je bilo sindikalno zborovanje na Križadi, katerega se je udeležilo tudi mnogo prebivalcev devinsko-nabrežinske občine, popoldne pa je bila prireditev v Ljudskem domu, na kateri je poleg godbe na pihala nastopil tudi moški zbor Vesna. (na gornji sliki: baletna skupina Mladina in Križa)

vsekakor ni poznavanje slovenskega jezika pri nas še zadostno in da je daleč od možnosti, s katerimi razpolagamo.

Nas je ob tej priložnosti predvsem zanimalo obsoditi zlorabo političnega faktorja pri znanstveni analizi in opomniti, da prav gotovo ni doprinos furlanskega jezika slovenskemu narečju Beneške Slovenije nič večji od doprinosa beneško-tržaške italijanske govornice kraški slovenščini.

Slednjič pa pravilna jezikovna analiza mora in mora upoštevati istočasno tako tisto, kar loči, kot tisto, kar združuje govornike.

KULTURNE OSNOVE

Ker se moderna kultura naslanja na celo vrsto šolskih ustanov in organizacij ter na kroženje in razširjanje miselnih tokov in kulturnega materiale, je očitna razlika v škodo Slovencev videmske pokrajine glede na Slovence iz Gorice in Trsta, ki razpolagajo s kulturnimi sredstvi najboljše vrste: od gledališča do radia, od dnevnega in periodičnega tiska do založništva, od šole do raziskovalnih ustanov, od knjižnice do centrov za prostorsko načrtovanje, znanstvene obdelave in upravne raziskave.

Samo del tega kulturnega bogastva je na razpolago, in to le v zadnjem razdobju, tudi v videmski pokrajini, kjer pa lahko opažamo precejšen samostojni napor, ki pa gotovo ne uživa nobene deželne ali državne pomoči, da bi kulturi zgradili nekakšno strukturo. Kaj zlahka bi napravili obračun smešno nizkih denarnih sredstev, ki jih dajejo na razpolago javne ustanove z namenom, da bi nekaj doprinesle k izgradnji teh struktur! Vendar se nam zdi važneje opozoriti na pomanjkanje ustreznega načrta posegov s strani javnih organov, predvsem pa šole.

Zato se je na kulturnem področju povezava s Slovenci iz Trsta in Gorice iz organizacijskega vidika izkazala kot odločilni faktor. Poskus, da bi to povezavo, katere značilnost je pristno spoštovanje organizacijske samostojnosti slovenskih društev videmske pokrajine, skušali danes prekiniti, bi predstavljal kaj grob poskus upočasnitve kulturnega razvoja Beneške Slovenije in bi pomenil pahniti Slovence tega ozemlja v osamljeno in še bolj neenako borbo, kot je sedanja, za dosego polne uresničitve lastnih hotenj.

Strinjamo se z dejstvom (deželne slovenske kulturne ustanove imajo v tem oziru popolno razumevanje), da kulture ni mogoče mehansko prenašati iz enega kraja v drugega: vsaka majhna skupnost ima namreč lastne pristne in neodtujljive vrednote, ki lahko najdejo svoj prvobiten in edinstven izraz samo v lastni sredini.

Istočasno se nam zdi potrebno uresničiti tiste kulturne infrastrukture, ki bodo dovoljevale in pospeševale največje možno koriščenje kulturnega bogastva: gledališča, društva, knjižnice, časopisi in šole, radio, televizija, itd.

To so moderna sredstva kulturnega bogatenja: če se poezija ali pesem rodita iz nekega notranjega nagiba, potem pero, tisk in televizija spremenijo te izdelke v slovstvo in kulturno pretakanje. Zaradi bratskega sožitja med Slovenci treh pokrajin obstaja v Beneški Sloveniji dobra

mreža osnovnih kulturnih infrastruktur.

Pri izgradnji te važne mreže kulturnih središč na tem ozemlju smo opazili, da je bila italijanska republika neopravičeno odsotna, kjer ni celo postavljala pravih ovir.

Vsaka pridobitev, vsak otvorjeni tečaj, vsaka dodelitev dvoran, vsako dovoljenje, ki smo ga dobili, vsak korak je bil uresničen postopoma, pogosto preko številnih ovir, z vztrajno borbo, polno razočaranj, nerazumevanja in včasih ponižanj.

Zato mora italijanska republika izjaviti, da je nasprotovanje med njenimi ustanovami in slovensko govorečimi italijanskimi državljani videmske pokrajine končno pri kraju, da bi se to nasprotovanje umaknilo pred miroljubnim razumevanjem ob popolnem ustavnem jamstvu.

Če v mrežo slovenskih kulturnih infrastruktur zajamemo skupine, zборе, se-deže, društva, časopise, posvetovalnice itd., bomo videli, kako vse to sestavlja zanimivo enotno organizacijsko tkivo, katerega osnovna središča so Ukve v Kanalski dolini; Rezija; (Bardo in Tipana v Terski dolini; Čedad, Špeter Slovenov, Podbonesec, Sv. Lenart, Lesa, Sovodnje in Srednje v Nadiških dolinah.

Temu širokemu tkivu, ki se posebno zgosti v Nadiških dolinah, je treba dodati vertikalno, vsebinsko shemo, s katero so krita interesna področja in aktivnosti, ki se stalno razširjajo in ki stremijo po poglobljanju: slovstvo in prireditve, raziskave in izobraževanje, kultura in umetnost, politika; prostorsko načrtovanje in obnova; uprava; izseljeništvu in socialna vprašanja; obveščanje in tisk.

Za neko skupnost, ki je demografsko obubožana, je problematika ogromna: pomanjkanje sedežev (obstajajo samo v Čedadu, Špeteru, Sv. Lenartu) pomanjkanje denarnih sredstev, odsotnost slovenskega izobraževanja, ki bi predstavljalo navadno socialno uslugo prebivalstvu.

Zaradi skrčenosti tega razčlenjevanja se nam zdi, da bi kot zaključek lahko podčrtali nekatere osnovne sestavine kulturnega razvoja Beneške Slovenije:

a) popolno in samostojno koriščenje s strani Slovencev videmske pokrajine slovenskih deželnih kulturnih ustanov (poleg javnih, to je n. pr. radia, televizije in univerze), kot so: Stalno slovensko gledališče, Narodna in študijska knjižnica, Slovenski raziskovalni inštitut itd.

b) ojačenje krajevnih infrastruktur (dvorane za predavanja, prireditve in vrtenje filmov, knjižnice; krožki za izvajanje tečajev; sedeži; itd.

c) slovensko izobraževanje.

UPORABA SLOVENSKEGA JEZIKA

Uporabo slovenskega jezika je treba razumeti kot uporabo nekega jezikovnega posega — kot uporabo nekega jezikovnega sistema, ki ga od vseh ostalih ločuje vrsta faktorjev, ki jih lahko ugotovimo. Ta sistem se jasno razlikuje tako od italijanščine kot od furlanščine, ker ne spada v romansko jezikovno področje, temveč v slovansko. Zato je slovenski jezikovni sistem s svojimi narečji bolj podoben sistemom, ki jih najdemo v zemljepisno oddaljenih področjih (kot je lahko Rusija) kot pa sistemom iz bližnjih,

vendar zunanjih področij (kot bi lahko bila Furlanija), če ne upoštevamo medsebojnih doprinosov, ki se uresničujejo na jezikovnih mejah.

Ker se vsak jezik, ko ga obravnavamo v njegovi zemljepisni celovitosti, in vsak jezikovni okoliš znotraj le-te razčlenjuje tako navpično po socialnih vrstah jezika kot vodoravno po narečnih skupinah in krajevnih govornih, lahko rečemo, da kdor govori slovensko narečje katerekoli doline Beneške Slovenije, govori narečno obliko slovenskega jezika, tudi če ne uporablja in ne pozna formalnega toka slovenskega jezika.

V današnjem času najdemo ob izteku dolin naseljitvene otoke, kjer je uporaba slovenščine v zasebnem razgovoru popustila, predvsem med najmlajšimi, ki pa se je vsekakor naučijo v deški dobi. Nadomesti jo šolska italijanščina, slovensko zadovoljiva, a šibka v izrazih. Vsekakor ni še govora o kakšni popolni asimilaciji v kakršnemkoli kraju ozemlja, ki ga naseljujejo Slovenci.

Nasprotno, v zadnjih letih smo pričali postopni uporabi slovenščine v javnosti, tako v narečni kot v knjižni obliki, pa tudi v vmesnih vrstah jezika, kar je sad napora, da bi se dokopali do višjih jezikovnih vrst. To dejstvo je treba pripisati predvsem notranjim silam Slovencev, v veliki meri tudi njihovi kulturni organiziranosti, ki pa se je razvila očitno iz notranjih potreb.

Mirno lahko trdimo, da je javna uporaba slovenščine, ki so jo še pred nekaj leti uporabljali izključno pri verskih obredih, v naglem vzponu in se kaže že kot usmerjeni pojav, kot bi se lahko izrazili v političnem žargonu.

Zdi se nam, da bi lahko bil prvi med temi prehod od govora k pisani besedi. Ker se ta razvoj kaže pri ljudeh vseh starosti, od šoloobveznih do odraslih, smo mnenja, da so Slovenci videmske pokrajine spoznali, katere so organizacijske in kulturne osnove za zadovoljiv napredek v bližnji bodočnosti. To velja tudi za novinarstvo in založništvo, kjer imajo vodilno vlogo slovenski Primorski dnevnik, petnajstdnevnik Novi Matajur, mesečnik Dom, list Ukve, ki izhaja občasno, brošure za otroke Vartac in druge izdaje, med katerimi moramo omeniti Beneški koledar, Naše vasi iz Tipane ter Mladino.

Drugi vidik je prehod od zasebne k javni uporabi slovenščine, do katerega prihaja na najvažnejših kulturnih in političnih manifestacijah v Beneški Sloveniji. V tem okviru smo že omenili dejavnost Beneškega gledališča, ki se je predstavilo javnosti že s štirimi popolnimi dramskimi deli poleg tega, da je nastopilo s kratkimi enodejankami na vaških praznikih in na lanskem prazniku časopisov Unita-Delo v Petjagu. Tri od omenjenih štirih dramskih del so izpod peresa Izidorja Predana (Beneška ojcet, Emigrant in Žganjarji), eno (Tonina Drejova) pa je napisala Bruna Dobol Strazzolini s sodelovanjem skupine zveze beneških žen: Obstajajo tudi primeri dobrih slovstvenih del poleg priredb pesniških del za zborovsko petje in spisov za mladino.

(Drugi del razprave bomo objavili prihodnjič)

Srečanje delegacij posoške federacije KPI in novogoriške občinske konference ZKS

ODPRTA MEJA IN POOSIMSKO OBDOBJE
V RAZPRAVI KPI in ZKS

Vodstvi posoške federacije KPI in novogoriške občinske konference ZKS sta po srečanju, ki je bilo 14. aprila t. l. v Novi Gorici in 15. aprila t. l. v Gorici, objavili skupno sporočilo, ki pravi med drugim:

"Srečanje se je vršilo v času, ko se v Evropi in v svetu širijo prizadevanja za krepitev sodelovanja med narodi v boju za mir, za pravičnejše meddržavne odnose ter polno uveljavitev človekovih pravic. To srečanje pomeni konkreten prispevek komunistov z obeh strani meje k uresničenju načel sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo v duhu določil osimskega sporazuma".

"Na srečanju je bila potrjena nenadomestljiva vloga slovenske narodno-stne skupnosti v Italiji, ki mora imeti vlogo mostu sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo; ugotovljena pa je bila tudi možnost nadaljnjega sodelovanja na obmejnih področjih".

V skupnem sporočilu je tudi naglašena potreba po čimprejšnji odobritvi zakona o celoviti zaščiti slovenske manjšine v Italiji.

"Gospodarsko sodelovanje na obmejnih področjih – tako pravi dalje skupno sporočilo – je imelo odločilno vlogo pri vzpostavitvi odnosov dobrega sosedstva in to sodelovanje se mora v bodoče še bolj okrečiti. Izslediti je treba tudi sporazume o maloobmejnem prometu. Uveljaviti se mora tudi tesnejše sodelovanje na kulturnem področju, ki naj ima za cilj medsebojno poznavanje dveh kultur, jezikov, in družbeno-političnih ureditev.

Obe partiji se bosta zavzemali za uresničitev vseh navedenih ciljev".

SILVANO BACCICCHI

USTANOVITEV SKUPNEGA
ORGANA ZA NAPREDEK
GOSPODARSKEGA
SODELOVANJA

Sporazum za razvoj ekonomskega in tehničnega sodelovanja med republiko Italijo in SFRJ, sklenjenega v Osimu 10. novembra 1975. z namenom, da se razvije gospodarsko in tehnično sodelovanje, predvsem pa zato, da se izboljšajo življenjski pogoji obmejnega prebivalstva obeh držav, narekuje izhajajoč iz 9. in 10. člena tega sporazuma nekatere oblike sodelovanja, o katerih je potrebno razpravljati tudi na ravni obmejnih con začasnih v Gorici in Novi Gorici.

V členih 9. in 10., ki poudarjata, da si bosta obe strani prizadevali za izdelavo potrebnih študij pomembnih za ekonomski razvoj obmejnega področja poudarjajoč skupni interes, ki ga ima pospeševanje ekonomskih odnosov, predvsem na osnovi dolgoročnega gospodarskega sodelovanja v vseh možnih oblikah. Izražena je tudi zahteva, da italijanske in jugoslovanske gospodarske organizacije pospešijo nastanek ustreznih medsebojnih ekonomskih sporazumov.

Čeprav zadnji odstavek 10. člena določa, da bo to gospodarsko sodelovanje uresničeno na osnovi posebnih sporazumov v okviru mešanega meddržavnega odbora za ekonomsko, znanstveno in tehnično sodelovanje, sodimo, da je potrebno ustanoviti, za razvoj gospodarskega sodelovanja med obmejnimi področji Gorice in Nove Gorice, skupni organ.

Naloge tega organa bi bile lahko naslednje:

a) proučevanje ekonomskih situacij obmejnih področij in skrb za stalno prilagajanje le-teh novim razmeram;

b) ugotavljanje možnosti za razvoj ekonomskega sodelovanja v okviru odgovarajočega teritorija, ki ga zajemajo obstoječi sporazumi, in postavljanje ustreznih predlogov mešanemu meddržavnemu odboru;

c) izmenjava podatkov in informacij med delovnimi organizacijami z obeh strani meje glede gospodarskega sodelovanja, vzajemnega nujenja tehnične pomoči in druge oblike sodelovanja.

Tako ustanovljeni organ bi lahko uresničeval zgornje smotre in opravljal pomembno funkcijo v razvoju skupnih pobud na ekonomskem, znanstvenem in tehničnem področju v obmejnih krajih. Tako bi stvari ne bile prepuščene slučaju ali celo izostajale zaradi nepoznavanja določenih prednosti, ki jih naredujejo obmejne razmere.

Tak organ bi moral biti formiran na osnovi paritete, ustanovile pa bi ga javne institucije z obeh strani meje.

Vsekakor ni naloga političnih sil, kot sta KPI in ZKS, da bi ustanovljale tak organ. Te sile morajo s svojo akcijo ustvariti ustrezne pogoje za doseg ciljev, ki bodo omogočali mir in sodelovanje med narodi ter pokazali oblike, skozi katere bo mogoče čimprej doseči razvoj takega sodelovanja.

Objavljamo drugi del referatov, ki so bili podani na srečanju delegacij posoške federacije KPI in občinske konference ZKS v Novi Gorici odtodno v Gorici, 14. in 15. aprila t. l.

Politična akcija, ka sta jo vodili ZKS in KPI, skupaj z drugimi političnimi in demokratičnimi silami za sklenitev in ratifikacijo osimskega sporazuma, je iztočnica naše skupne nadaljne akcije.

Politične in demokratične družbene sile ob italijansko-jugoslovanski meji so nedvomno mnogo prispevale, da smo dosegli to napredno stališče.

Osimski sporazumi morajo nuditi obmejnemu prebivalstvu in našima deželama čim več. Prispevati morajo k uveljavljanju politike mirnega sožitja v Evropi, uresničenju vsebine helsinške konference in uspešnemu nadaljnemu delu začetemu na beograjski konferenci.

Mislimo torej, da ta naš predlog lahko predstavlja nadaljni korak, čeprav skromen, v smeri napredka in sodelovanja med našim obmejnim prebivalstvom in sploh.

Na tem sestanku naj bi soočili naše ideje glede tega vprašanja. Realizacija te naše iniciative je lahko le rezultat odločitve, ki bo sprejeta drugje in sicer v organih ustreznih demokratičnih obmejnih ustanov.

Tisto, kar lahko storimo in tudi moramo storiti glede naše iniciative je, da to iniciativo stalno poudarjamo in jo podpiramo realno in povsod ter tako ustvarjamo ugodno javno mnenje glede njene realizacije.

Naloga organov in ustanov je, da preiskutirajo in določijo pravne oblike tega skupnega organa, ki ga predlagamo. Smatramo da bi te oblike morale biti take, ki bi dopuščale njegovo čimprejšnjo ustanovitev in mu omogočale ustrezno funkcionalnost brez vsakega vpliva birokracije.

MARIO LAVRENČIČ

SODELOVANJE NA KULTURNEM
PODROČJU IN VLOGA
SLOVENSKE NARODNE
SKUPNOSTI V ITALIJI

Kultura je nedvomno bogastvo, ki daje identiteto nekemu narodu in ga dela enakopravnega med narodi; je tudi pot, na kateri se narodi najraje in najlaže srečujejo. Izmenjava in medsebojno spoznavanje kulturnih dobrin sta bila vedno element zблиževanja in krepitev prijateljskih odnosov med narodi. Sodelovanje na kulturno prosvetni ravni postane toliko važnejše, če živita naroda drug ob drugem in sta naravno poklicana k medsebojnemu sodelovanju.

Komunisti smo in bomo vedno podpirali politiko odprtosti in sodelovanja med narodi zlasti ko gre za izmenjavo kul-

turnih dobrin, kajti prepričani smo, da obroditi taka politika dobre sadove.

Zavzemamo se za to, da bi meja med Italijo in Jugoslavijo, ki je poznana kot odprta meja, bila vedno manjša ovira pri krepitvi prijateljskih odnosov

Osimski sporazum nam v tem pogledu odpira izredne možnosti vsestranskega sodelovanja med narodi Jugoslavije in italijanski narodom, med SR Slovenijo in deželo Furlanijo-Julijsko krajino ter v ožjem pogledu med pokrajinami, občinami ter krajevnimi skupnostmi na eni in na drugi strani meje.

Slovenska narodna skupnost živeča v Italiji, se vključuje kot aktiven, živ element v to dinamiko sodelovanja. Njena prisotnost je važen člen verige ali kot raje rečemo, je most, preko katerega se veliko lažje vzpostavlja sodelovanje na obmejnem področju. Preko tega mostu so prelivata kulturi dveh narodov, ki si postajata iz dneva v dan bližja.

Slovenski in italijanski komunisti smo vedno poudarjali in podpirali vlogo, ki jo ima in mora imeti slovenska narodna skupnost v spoznavanju in zblizevanju naših dveh narodov, naših ljudi, ki živijo ob meji in njihove kulture.

Kot pripadniki slovenske narodnostne manjšine v Italiji se zavedamo te vloge in skušamo posredno ali neposredno delovati v tem smislu in v teh perspektivah.

Če se ozremo in omejimo na goriško pokrajino, lahko z zadovoljstvom ugotovimo, da je bilo tu že veliko storjenega. Stiki in vezi, ki so iz slednjih nastale, prepletajo že vseskozi goriško področje tostran in onstran meje. Kulturno sodelovanje se usrešnjuje v najrazličnejših oblikah, od stikov med osnovnimi, najmanjšimi organizacijami, pevskimi zbori, prosvetnimi društvi, tja do največjih skupnih menifestacij.

V zadnjem času je prišlo do večje organiziranosti v stikih med zamejskimi organizacijami in ustanovami tudi zaradi zanimanja, ki so ga pokazale občinske uprave. Vsakoletna srečanja med novogoriško ter doberdobsko, sovodenjsko in števerjansko občino in in tudi zadnje srečanje med omenjenimi občinami in predstavniki konzulte za slovenska narodna vprašanja pri goriški občini ter predstavniki goriških rajonskih konzult, so in bodo pripomogle k večjemu razmahu kulturnih izmenjav in sodelovanja.

V doberdobski občini, ki je poznana kot zadnja postojanka goriškega slovenskega Krasa — to sicer ne odgovarja resnici, kajti na Tržiškem živi veliko slovenskih družin, katerim bi bilo potrebno posvečati veliko več pozornosti — so se stiki in sodelovanje z matično domovino zelo ojačali. Občinska uprava, ki je neposreden izraz slovenskih komunistov, prosvetna in športna društva ter ostale organizacije, v katerih dela veliko naših tovarišev, so vzpostavile tesne vezi s sličnimi organizacijami onstran meje. Pobratenje med Doberdobom in krajevno skupnostjo iz Prvačine je nedvomno korak naprej na poti intenzivnih prijateljskih odnosov med našimi ljudmi, ki so na imeli toliko skupnega v zgodovini in ki bodo še vnaprej imeli veliko skupnega, kajti veže nas eno in nerazdružljivo, to je pripadnost istemu narodu.

Prav tako je v sovodenjski občini, ki je navezala bratske stike s Škofjo Loko, in števerjanske prosvetne organizacije, ki se kot osnovne celice kulturnega dela povezujejo s kulturno stvarnostjo na drugi strani meje.

"Primorska poje", gostovanja in izmenjava gledališč, gostovanja in izmenjava umetnikov, razstave, "Pesem ne pozna meja", zamejska srečanja ter vse ostale oblike sodelovanja nam pričajo, da se je v tem pogledu naredilo veliko.

Prisotnost slovenskih prosvetnih organizacij v goriški občini je prav tako močna in njihova dejavnost v ničemer ne zaostaja za drugimi. Prosvetno delo se bo nedvomno obogatilo, ko bomo Slovenci v Gorici dobili svoj Kulturni dom, ki bo nedvomno igral veliko vlogo v intenzifikaciji kulturne rasti. Želja nas slovenskih in tudi italijanskih komunistov je, da bi to središče in ono, ki nastaja v Novi Gorici, postali žarišči, ki naj med sabo povezani bogatita notni kulturni prostor.

Slovenska narodna skupnost bo tako v funkciji mostu dobila še en steber in bo lažje izvrševala poslanstvo zblizevanja med SR Slovenijo in deželo Furlanijo-Julijsko krajino, med narodi Jugoslavije in italijanskim narodom.

Kjer čutimo pomanjkljivost globljih stikov je na področju šolstva. Smatramo, da je sodelovanje med slovenskimi in italijanskimi šolami na eni ter slovenskimi šolami na drugi strani meje, dalo le malo rezultatov, če izvzamemo nekatere pobude slovenskih šol iz zadnjih časov.

Kljub temu mora biti globalna ocena kulturno prosvetnega delovanja in obmejnega sodelovanja na goriškem pozitivna. Kot Slovenci in kot komunisti si želimo, da bi se to sodelovanje še okrepilo, tako da bi se sleherni Slovencec, od Krmina do Tržiča čutil aktivnega in soudeležen člana te verige.

In ker sem že omenil Tržič, bi se želel tu zaustaviti ob problemu Slovencev na Tržiškem. Na tem področju se resno čuti pomanjkanje po kulturno prosvetnem delu, pomanjkanje primernih struktur in med temi tudi šolskih ustanov. Doberdobska občinska uprava, ki je najbližja temu delu Slovencev, se zaveda teh nujnosti in se je zato tudi vključila v medobčinski večnamenski kulturni konzorcij, ki postaja žarišče kulturnega dela na Tržiškem.

S pomočjo tovarišev italijanske narodnosti, ki poznajo naše probleme in jih tudi razumejo, bomo morali ovrednotiti kulturno stvarnost, prisotnost in narodno zavest pri tržiških rojakih.

Slovenski komunisti smo bili vedno mnenja, da pomeni zapiranje vase, reševanje lastnih problemov v ožjem krogu, ostajati nesensibilni za splošne probleme in dogajanja, da so podobna stališča neprimerna, ker izgubijo kontakt z vsakdanjo stvarnostjo. Mneja smo, da morajo biti naša stališča odprta, da moramo za svoje probleme sensibilizirati vse demokratične in napredne sile, tako da bodo tudi te sile osvojile naše zahteve in nam pomagale. Prepričani smo, da bomo edino tako lahko uspeli. S pomočjo teh sil bomo prišli tudi do osnovne pravice, zajamčene od italijanske ustave in tudi drugih zakonskih norm, to je do globalne zaščite Slovencev v Italiji.

Poziv KPI

(Nadaljevanje s 1. strani)

Država je vzdržala z dostojanstvom in odločnostjo preizkušnje, katerim je bila izpostavljena. Bolj kot kdaj koli prej je zaradi novega zločina nujno potrebna odločnost in enotnost.

Nihče se ne sem izmikati pred to nujno demokratično in omikano obveznostjo. Boj ne bo kratek, ne lahek. Silam, ki so odgovorne za varnost države in državljanov je treba pomagati pri izvrševanju njihovih dolžnosti za to, da bodo morilci in tisti, ki jih podpirajo, prišli v roke pravice, ne glede na to, kje so se ugnedili. Pri tem delu bodo sile javnega reda deležne polne podpore delavskih množic in vsega prebivalstva.

Vsako neodgovorno akcijo, ki bi težila k širjenju zmede in povzročanju neredov je treba zavrniti. KPI poziva vse tovariše in vse organizacije partije k budnosti pred slehernim prevratniškim poskusom in naj okrepijo trdne vezi z vsemi demokratičnimi in antifašističnimi silami. Komunisti bodo, kot vselej, v prvi vrsti boja za obrambo, okrepitev in prenovitev republike ».

PRISPEVKI

Ob Prvem maju, mednarodnem prazniku delovnih ljudi, je tov. Josipa Mosetti iz Trsta prispevala 5.000 lir za sklad DELA.

V počastitev spomina tovariša Severina Devetaka iz Jamelj sta tov. Stanka in Božica iz Prečnika prispevali 10.000 lir za sklad DELA.

Za sklad DELA so prispevali naslednji naročniki iz Doline:

Josip Sancin 2.000 lir, Mario Sancin 7.000 lir, Bernard Slavec 7.000 lir, Drago Slavec 7.000 lir, Boris Foraus 7.000 lir in Marija Marc 2.000 lir.

V isti namen so prispevali tudi:

Tov. Brišček iz Repniča 2.000 lir, Mario Petaros iz Boršta 2.000 lir in Schillani Katja iz Rocola 2.000 lir.

Ob vpisu naročnine so prispevali za sklad DELA tudi naslednji tovariši:

Slavko Žerjal iz Boršta, 2.000 lir, Viktor Kralj iz Boršta 2.000 lir, Rino Kuret iz Boljunca pa 3.000 lir.

Vsem se iskreno zahvaljujemo.

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor **ALBIN ŠKERK**
Ureja uredniški odbor
Odgovarja **FERDI ZIDAR**
Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 764-872, 744-047
Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24-36
Poštni tekoči račun 11/7000
Letna naročnina 3.000 lir
Tisk: Tipo/offset Riva
Trst, Ulica Torrebianca, 12